

Ed. 54. Frumvarp til laga

um stækkun lögsagnarumdæmis Reykjavíkur.

Flm.: Bjarni Benediktsson, Brynjólfur Bjarnason, Haraldur Guðmundsson.

1. gr.

Jarðirnar Elliðavatn og Hólmur í Seltjarnarneshreppi, Grafarholt, Gufunes, Keldur og sá hluti Korpúlfsstaðatorfunnar, er Reykjavíkurbær hefur fest kaup á (Korpúlfsstaðir, Lambhagi, Varmá og hluti af Lágafellslandi) í Mosfellshreppi, ásamt öllum lóðum og löndum, sem seldar hafa verið frá þeim, skulu lagðar undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur frá 1. janúar 1943.

2. gr.

Frá sama tíma tekur Reykjavíkurbær að sér framfærslu allra þeirra þurfamanna, sem eru eða verða og framfærslurétt eiga eða mundu eignast, ef lög þessi yrðu ekki sett, vegna fæðingar eða dvalar á löndum þeim, er um ræðir í 1. gr.

3. gr.

Bæjarstjórn Reykjavíkur er heimilt að láta taka eignarnámi jörðina Grafarholt í Mosfellshreppi, ásamt nýbýlinu Engi og þeim lóðum og löndum, er seld hafa verið úr landi jarðarinnar.

4. gr.

Forkaupsréttur Mosfellshrepps, samkv. 2. gr. laga nr. 55 15. júní 1926, að löndum þeim úr Korpúlfsstaðatorfunni, er Reykjavíkurbær hefur fest kaup á, er úr gildi felldur.

5. gr.

Fyrir árslok 1943 skulu fara fram endanleg fjárskipti milli Reykjavíkurbæjar og Seltjarnarneshrepps annars vegar og Reykjavíkurbæjar og Mosfellshrepps hins vegar, þar á meðal væntanlegar skaðabótgreiðslur til hreppanna.

6. gr.

Allar fjárgreiðslur samkvæmt lögum þessum skulu ákveðnar af gerðardómi, og skal hann einnig skera úr öllum ágreiningi milli málsaðila út af lögum þessum. Gerðardóminn skipta 3 menn, er fæstiréttur nefnir til þess. Skal einn þeirra vera dómari í hæstarétti, og er hann formaður gerðardómsins. Kostnað við gerðardóminn greiðir Reykjavíkurbær eftir ákvörðun dómsins.

7. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Forráðamenn Reykjavíkurbæjar hafa lengi talið það bæjarfélaginu mikla nauðsyn, að landrými fyrir bæjarbúa yrði aukið, og hafa oft átt sér stað umræður um það, hvaða jarðir í nágrenninu bærinn ætti að kaupa til þess að bæta úr þessari þörf.

Í framhaldi af þessum umræðum festi Reykjavíkurbær á s. l. vori kaup á eftirtöldum jarðeignum Thors Jensens í Kjósarsýslu: Korpúlfsstöðum, ásamt hluta úr Keldnalandi, Lambhaga, Lágafelli, að undanskildum íbúðarhúsum þar og h. u. b. 63 ha. iandspildu, og Varmá í Mosfellssveit, Arnarholti með Brekku á Kjalarnesi og Þorlaksstöðum í Kjós.

Áður en afsal væri gefið, bauð seljandi hreppum þeim, er hlut áttu að máli, forkaupsrétt að landslögum. Kom þá í ljós, að hvorki Kjalarnes- né Kjósarhreppur hirtu um að nota forkaupsrétt sinn. Mosfellshreppur aftur á móti vildi neyta réttar síns, en þó einungis að nokkrum hluta jarðeigna þeirra, er innan endimarka hans eru og seldar voru. Hann krafðist sem sé einungis kaupa á jörðunum Varmá, Lágafelli og Lambhaga. Að gefnu þessu tilefni lýsti bæjarstjórn Reykjavíkur síðan yfir því, að af hennar hálfu hefði það verið ákveðin forsenda fyrir kaupum á jarðeignum Thors Jensens í Kjósarsýslu, að allar jarðeignirnar í Mosfellshreppi væru með í kaupunum, að undantekinni h. u. b. 63 ha. spildu úr Lágafellslandi, sem vitað var, að ekki yrði seld.

Var nú ljóst, að til vandræða og málaferla horfði, ef ekki væri að gert. Voru því hafin samtöl milli fulltrúa Mosfellshrepps annars vegar og borgarstjóra Reykjavíkur hins vegar. Af hálfu Mosfellshrepps var það boðið, að hreppurinn styddi að því, að Reykjavík eignaðist Grafarholt, gegn því að bærinn félli frá kaupum á Lambhaga, Lágafelli og Varmá, enda yrði Grafarholt, Gufunes, Keldur og Korpúlfsstaðir lögð undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur. Þar sem bænum var það áhugamál að eignast Grafarholt og vildi, ef unnt væri, leiða málið í heild til friðsamlegra lykta, var ræki-lega athugað, hvort fært þætti að leysa það með þessum hætti.

Lét bærinn í því sambandi meta Grafarholt, og var það gert eftir sömu reglum og gert hafði verið um hinar jarðirnar áður en kaup væru fest á þeim. Áttu sér síðan

enn stað viðræður um málið, og lyktaði þeim með því, að með bréfi, dags. 26. nóv. s. l., voru eftirtalin atriði borin fram sem samningsgrundvöllur af hálfu hreppsins:

1. Mosfellshreppur fái eignarumráð yfir jörðunum Lágafelli, Varmá og Lambhaga gegn því, að Reykjavíkurbær fái sem sína eign jörðina Grafarholt, þó að undanskildu því landi jarðarinnar, sem liggur neðan Norðurlandsbrautar, ásamt húsum, sem á því eru.
2. Hreppamörk milli Reykjavíkur og Mosfellshrepps verði ákveðin þannig, að undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur komi þær jarðeignir allar, sem bærinn eignast samkv. framanskráðu, enda taki hann að sér lögboðna framfærslu þeirra manna, sem heimilisfastir voru á jörðunum 1. jan. 1942. Það land, sem undanskilið er Grafarholti samkv. framansögðu, teljist þó til lögsagnarumdæmis hreppsins í næstu 10 ár.

Jarðir þær, sem fara undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur, njóti ekki af réttarlanda Mosfellshrepps eða annarra eigna hreppsins.

3. Reykjavíkurbær greiði Mosfellshreppi 100 þús. krónur eftir nánara samkomulagi.“

Í þessu tilboði er Grafarholtsland ofan Norðurlandsvegur lagt að jöfnu við Lambhaga, Varmá og þann hluta Lágafells, sem bærinn hefur fest kaup á, og eru þó hinar eftirtöldu jarðir að sams konar mati margfalt meira virði en hin fyrst talda.

Þegar af þeirri ástæðu taldi bæjarráð Reykjavíkur ekki fært að ganga að þessu tilboði, enda er ljóst, að búskapur á Korpúlfsstöðum, sem m. a. er miðaður við hið mikla graslendi Lambhaga, Lágafells og Varmár, yrði mjög hæginn, ef í þess stað ætti að koma hin lítt ræktanlegu holt í Grafarholtslandi. En húsakostur á Korpúlfsstöðum er svo mikill, að hann verður ekki nýttur til búskapar né arðbær, nema til meira landrýmis nái en hins upphaflega Korpúlfsstaðalands eins.

Þetta er þó eigi aðalatriði málsins, heldur hitt, að skapa verður þeim mikla mannfjölda, sem nú er saman kominn í Reykjavík, þ. e. h. u. b. þriðjungu allra landsmanna, olbogarámi til ýmiss konar landsafnota, sem aldrei verða að fullu gagni, nema innan lögsagnarumdæmis sé, og er þá æskilegast, að bæjarfélagið hafi sjálft ráð á landinu.

Þess vegna er ekki unnt að falla frá kaupum á Lambhaga, Lágafelli og Varmá, sem hin síðari ár hafa algerlega verið nýttar frá Korpúlfsstöðum og eru því nú ekki annað en hluti Korpúlfsstaðatorfunnar. Því fer svo fjarri, að bærinn við kaup á þessari torfu allri saman fái of mikið landrými, að það er honum hvergi nærri fullnægjandi í framtíðinni. Ef bærinn aftur á móti jafnframt fær Grafarholt keypt og allar þessar jarðir lagðar undir lögsagnarumdæmi sitt ásamt eignarjörðum sínum, Gufunesi og Elliðavatni, og enn fremur Keldum og Hólmi, sem ríkið á, en hefur þó heitið að selja bænum hina síðari, þá má ætla, að úr brýnustu þörf bæjarins sé bætt.

Af þessum sökum gerði bæjarstjórn Reykjavíkur 3. des. 1942 svofellda ályktun, sem samþykkt var í einu hljóði:

„Jafnframt því, sem bæjarstjórn Reykjavíkur samþykkir að halda fast við kaup sín á Korpúlfsstaðatorfunni, ályktar hún að fela borgarstjóra og bæjarráði að gera ráðstafanir til þess, að Reykjavíkurbær fái eignarnámsheimild á Grafarholti ásamt lóðum þeim og löndum, sem úr því hefur verið skipt, svo og að framan greindar jarðeignir ásamt Gufunesi og Keldum í Mosfellshreppi og a. m. k. Hólmi og Elliðavatni í Seltjarnarneshreppi verði lagðar undir lögsagnarumdæmi Reykjavíkur.“

Frv. þetta er flutt samkv. þeirri áskorun, sem í ályktun bæjarstjórnar felst. Tekið skal fram, að flutningsmenn áskilja sér rétt til breytinga á einstökum atriðum frv. Um einstakar greinar athugast þetta:

Um 1. gr.

Efni hennar er nægilega skýrt hér að framan.

Um 2. gr.

Samsvarandi ákvæði og venja er til í slíkum lögum.

Um 3. gr.

Ekki er deilt um nauðsyn Reykjavíkurbæjar á að eignast Grafarholt, heldur einungis um verðmæti þess. Virðist því rétt, að úr því verði skorið með eignarnámi.

Um 4. gr.

Sennilegt er, að Mosfellshreppur hafi þegar glatað forkaupsrétti sínum, þar sem hreppurinn hefur einungis óskað að neyta hans um nokkurn hluta þeirrar torfu, sem í mörg ár hefur verið nýtt í einni heild, og þar eð kaupin voru þeirri forsendu háð, að öll torfan væri bænum seld. Málaferli af þessum sökum mundu hins vegar mjög tefja fyrir hagnýtingu eignanna og hafa margs konar tjón í för með sér. Enda á forkaupsréttur hreppsins eigi frammar við, ef jarðeignirnar allar verða lagðar undir lög-sagnarumdæmi Reykjavíkur. Loks verður eigi deilt um þörf bæjarins til þeirra allra.

Um 5. gr.

Fyrirmælin eru í samræmi við venju í slíkum tilfellum.

Um 6. gr.

Einu afbrigðin frá venju í þessum efnum er sú, að ætlazt er til, að yfirmatsmenn geri strax út um andvirði þeirra jarða eða landa, sem eignarnámi má taka, í stað þess að undirmat fari fyrst fram. Sýnist þetta engu ótryggara, en er greiðara í framkvæmd, og er þó sjálfsagt að færa það til venjulegs horfs, ef einhver aðila kynni að óska þess.